



**पोषणमैत्री स्थानीय शासन (Nutrition Friendly Local
Governance-NFLG) अन्तरगत**

**पोषणमैत्री स्थानीय तह र वडा घोषणा कार्यविधि,
२०८१**



सिजा गाउँकार्यपालिकाको कार्यालय

नराकोट, जुम्ला

कर्णाली प्रदेश, नेपाल

**स्वस्थ, सुखी र समृद्ध परिवार, हाम्रो सरोकार
प्रभावकारी बहुक्षेत्रीय पोषण सेवा, जनताको अधिकार**

विषय सूची

प्रस्तावना:	2
१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:	2
२. परिभाषा:	2
३. पृष्ठमूिम	3
४. कार्यविधिको आवश्यकता र औचित्य	4
५. कार्यविधिको प्रयोग र प्रयोगकर्ताहरू	4
६. विषयगत क्षेत्र र सूचकहरू	4
७. मुल्याङ्कनका सूचकहरू	5
८. क्षेत्रगत सूचक निर्धारण र विश्लेषण खाका	5
९. पोषणमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयनका लागि अवलम्बन गर्नुपर्ने रणनीतिहरू	6
१०. पोषणमैत्री स्थानीय शासन वार्ड घोषणाको प्रक्रिया	6
११. पोषणमैत्री स्थानीय शासन घोषणाका चरण र खुडकिलाहरू	7
१२. पोषण मैत्री स्थानीय शासन घोषणाका आवश्यक दस्तावेजहरू	8
१३. संस्थागत व्यवस्था:	8
१४. पोषण मैत्री स्थानीय शासन घोषणाका लागि बिभिन्न तहहरूको भूमिका र जिम्मेवारीहरू	9
१५. सूचक हासिल र घोषणा:	10
१६. कार्यविधिको संशोधन:	11
१७. बाधा अड्काउ फुकाउन सक्ने:	11
१८. स्पष्टीकरण तथा बचाउ :	11
१९. पुरस्कार तथा सम्मान :	11
२०. अनुसूचीहरूको प्रयोग	11
२१. अनुसूचीहरू :	11



Handwritten signatures and dates at the bottom of the page. The date '2073/02/28' is visible. There are several signatures, some with dates like '2073/02/28' and '2073/02/29'.

**पोषणमैत्री स्थानीय शासन (Nutrition Friendly Local Governance-NFLG) अन्तर्गत पोषणमैत्री
स्थानीय तह र वडा घोषणा कार्यविधि, २०८१**

प्रस्तावना:

मातृ तथा बाल मृत्यु दर घटाउनु का साथै बालबालिकाको उच्चतम मानसिक विकास गरी देशको मानव पूँजी निर्माण गरी समग्र गरी सबै प्रकारका कुपोषण अन्य गर्न बहुक्षेत्रीय अवधारणा लागू गर्नुपर्ने विषयव्यापी मान्यतालाई स्वीकार गरी मातृ तथा बाल्यकालीन पोषणको अवस्थामा सुधार ल्याउने मुख्य उद्देश्यले नेपाल सरकारबाट २०६९ जेठ ३२ मा स्वीकृत बहुक्षेत्रीय पोषण योजना पहिलो र दोस्रो क्रमिक रूपमा कार्यान्वयन गरिदै आएकोमा नेपालको संघीय संविधान जारी भई संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तह गरी तीन तहको राज्यको संरचना रहने व्यवस्था भएकाले सोही बमोजिम स्थानीय सरकार सन्चालन ऐन २०७४ जारी भई कार्यान्वयनमा आएको सन्दर्भमा नेपालको संविधान र स्थानीय सरकार सन्चालन ऐन २०७४ ले दिएको अधिकार क्षेत्र भित्र रही हालै नेपाल सरकारले स्वीकृत गरेको बहुक्षेत्रीय पोषण योजना तेस्रो र संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको मिति २०८० चैत्र १२ गतेको मन्त्रीस्तरीय निर्णयबाट पोषणमैत्री स्थानीय तह कार्यान्वयन निर्देशिका २०७८ परिमार्जित पोषणमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन कार्यविधि २०८० को मातहत रही सो यस सिंजा गाउँपालिकामा पोषणमैत्री अभियान सञ्चालन गर्न कार्यविधिको स्थानीयकरण गरी थप स्पष्टीकरण सहित पोषणमैत्री अभियान कार्यान्वयनमा सहजता ल्याउन र तोकिएको समय भित्र पोषणमैत्री वडा र स्थानीय तह घोषणा गर्न र सोको दिगोपना कायम गर्न वाञ्छनीय भएकोले सिंजा गाउँपालिकाले यो पोषणमैत्री स्थानीय शासन अवलम्बनका लागि पोषण मैत्री स्थानीय तह र वार्ड घोषणा कार्यविधि २०८१ जारी गरि लागू गरिएको छ ।

परिच्छेद : १

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:

(क) यस कार्यविधिको नाम "पोषणमैत्री स्थानीय शासन अवलम्बनका लागि पोषण मैत्री स्थानीय तह र वार्ड घोषणा कार्यविधि २०८१" रहेको छ ।

(ख) यो कार्यविधि तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२. परिभाषा: विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमा,

(क) "स्थानीय तह" भन्नाले सिंजा गाउँपालिका जुम्लालाई सम्झनु पर्दछ ।

(ख) "वडा" भन्नाले सिंजा गाउँपालिका जुम्लाका सबै ६ वटा वडालाई सम्झनु पर्दछ ।

- (ग) "कार्यपालिका" भन्नाले नेपालको संविधानको धारा २१५ बमोजिम गठन भएको सिंजा गाँउपालिका जुम्लालाई सम्झनु पर्दछ ।
- (घ) "अभियन्ता" भन्नाले सिंजा गाँउपालिकाले अभियानका लागि पहिचान र परिचालन गरेका पोषणको विषयमा बहस, पैरवी गर्ने स्वयंसेवी व्यक्तिलाई सम्झनु पर्दछ ।
- (घ) "जिल्ला समन्वय समिति" भन्नाले जुम्ला जिल्लाको जिल्ला समन्वय समितिलाई सम्झनु पर्दछ ।
- (ङ) "पोषणमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन कार्यविधि २०८०" भन्नाले संङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको मिति २०८० चैत्र १२ गतेको मन्त्रीस्तरीय निर्णयबाट जारी कार्यविधिलाई सम्झनुपर्दछ ।

परिच्छेद : २

पोषणमैत्र स्थानीय शासन कार्यविधिको आवश्यकता

३. पृष्ठभूमि

नेपालले राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रियस्तरमा व्यक्त गरेका विभिन्न समझदारी तथा प्रतिबद्धताहरू कार्यान्वयन गर्ने सन्दर्भमा बालबालिका, महिला तथा किशोरीहरूको पोषणको अवस्था सुधारको लागि गरेका सबै प्रतिबद्धताका साथै दिगो विकास लक्ष्य र विश्व स्वास्थ्य समाले तोकेका स्वास्थ्य तथा पोषण सम्बन्धी लक्ष्य तथा सुचकहरू पुरा गर्न राज्य र राज्यका सबै निकाय र तहको दायित्व तथा जिम्मेवारी रहेको छ । अन्तराष्ट्रिय रूपमा नै कुपोषणको समस्या निराकरण गर्ने कार्यलाई सामाजीक, आर्थिक तथा मानवीय विकासका साथै दिगो विकास लक्ष्य प्राप्त गर्ने आधारको रूपमा लिईएको छ । कुपोषणबाट सृजना हुने समस्याहरू गम्भीर, दुरगामी तथा अपुरणीय किसिमको हुने कुरा विभिन्न अध्ययनले प्रष्ट पारेको छ । हामी सबैको प्रयत्नबाट मात्रै महिला, बालबालिका र किशोरीहरूमा हुने कुपोषणलाई उल्लेख्य रूपमा घटाउन सम्भव छ भन्ने कुरालाई मनन गर्दै यस सिंजा गाउँपालिकाले बहुपक्षिय प्रयत्न, अभियान र कार्यक्रम सन्चालन गरि रहेको छ । पोषणको क्षेत्रमा भएका उपलब्धीहरूलाई दिगो बनाई थप प्रगति हासिल गर्न प्रयास स्रोत साधनको व्यवस्था सहित सम्बद्ध सबै तह, विषयगत शाखा र विभिन्न क्षेत्रहरूबाट थप प्रतिबद्धता सहित सहयोग, सहजिकरण र समन्वय आवश्यक छ । यसै सवाललाई मध्यनजर गर्दै सिंजा गाउँपालिकाका नव निर्वाचित जन प्रतिनिधिहरूले बहुक्षेत्रीय पोषण योजनालाई पूर्ण रूपमा कार्यान्वयन गर्ने प्रतिबद्धता, यस्को साथै पोषण सम्बन्धी पोखरा प्रतिबद्धता २०७३ र बहुक्षेत्रीय पोषण योजना तेस्रो नेपाल सरकारबाट स्वीकृत भई कार्यान्वयनमा रहेको र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ दफा ११ को खण्ड (झ) को सि. नं. १२ बमोजिम महिला तथा बालबालिकाको कुपोषण न्यूनीकरण रोकथाम नियन्त्रण र व्यवस्थापन सम्बन्धी स्थानीय तहको अधिकार अनुसार यो पोषण मैत्री स्थानीय तह र वार्ड घोषणा कार्यविधि २०८१ कार्यान्वयन ल्याईएको छ ।

४. कार्यविधिको आवश्यकता र औचित्य

“पोषण मैत्री स्थानीय शासन अबलम्बनका लागि स्थानीय तह र वार्ड घोषणा कार्यविधि २०८१” ले यस सिंजा गाउँपालिकामा पोषणमैत्री अभियान सञ्चालन गर्न पोषणमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन कार्यविधि २०८० को स्थानीयकरण गरी थप स्पष्टीकरण सहित अभियानको कार्यान्वयनमा सहजता ल्याउने र छनौट भएको स्वास्थ्य संस्था र वडाहरूलाई तोकिएको समय भित्र पोषणमैत्री घोषणा गरी स्थानीय तह घोषणा उन्मुख बनाउदै वि.सं. २०८७ अगावै पोषणमैत्री घोषणा गरी सोको दिगोपना कायम गर्न स्पष्ट मार्गनिर्देश गर्नेछ । यसका साथै पोषणमैत्री अभियानको सवालाई स्थानीय तहको नीति, योजना र बजेटमा मुलप्रवाहीकरण गरी आन्तरिकरण गर्न, बहुक्षेत्रीय पोषण योजनाका साथै पोषणका विभिन्न कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गरी पोषण मैत्री स्थानीय शासन अबलम्बनका लागि यस सिंजा गाउँपालिकाले छनौट गरेका वार्डहरूले आफूलाई पोषण मैत्री वार्ड घोषणा गर्न आवश्यक प्रक्रिया र सुचनाका बारेमा जानकारी लिने दिने, पोषण मैत्री स्थानीय शासन वार्ड घोषणाको लागि गाउँपालिका, सम्बन्धीत वार्ड र सरोकारवालाहरूले गर्ने अनुगमन, जिम्मेवारी तथा भूमिकाबारे जानकारी दिने, पोषण मैत्री स्थानीय शासन वार्ड घोषणाका लागि आवश्यक फारमहरू र दस्तावेजहरू बारे जानकारी गराउने र पोषण मैत्री स्थानीय शासन अबलम्बन अर्न्तगत पोषण मैत्री वार्ड घोषणालाई सहज बनाउन आवश्यक सहजीकरण तथा सहयोग पुर्याउनेछ ।

५. कार्यविधिको प्रयोग र प्रयोगकर्ताहरू

यो “पोषण मैत्री स्थानीय शासन अबलम्बनका लागि स्थानीय तह र वार्ड घोषणा कार्यविधि २०८१” लाई सिंजा गाउँपालिकाले पोषण मैत्री स्वास्थ्य संस्था, पोषणमैत्री वडा घोषणा र पोषणमैत्री स्थानीय तह घोषणाका लागि प्रयोग गरिनेछ । यस कार्यविधिको अधिनमा रही सिंजा गाउँपालिकाले पोषण मैत्री स्थानीय शासन वार्ड घोषणाका अभियानहरू कार्यान्वयन गर्नेछ । पोषण मैत्री स्थानीय शासन अबलम्बनका लागि स्थानीय तह र वार्ड घोषणा कार्यविधि २०८१ को मुख्य प्रयोगकर्ता सिंजा गाउँपालिका र यस्का सबै वार्ड कार्यालयहरू, विषयगत शाखाहरू, बहुक्षेत्रीय पोषण योजना अर्न्तगत सन्चालित विभिन्न कार्यक्रमहरू, सिंजा गाउँपालिकालाई कार्यक्षेत्र बनाई काम गर्ने विकास साँझेदारहरू र सम्बन्धीत सरोकारवालाहरू हुनेछन । सम्बन्धीत सबै पक्षले उपलब्ध सुचनाको माध्यमबाट पोषण मैत्री स्थानीय शासन अबलम्बन र वार्ड घोषणाका प्रक्रिया, प्रतिफल र नतिजाहरूको व्याख्या र विश्लेषण गर्न सक्नेछन ।

परिच्छेद : ३

पोषणमैत्र स्थानीय शासनका विषयक्षेत्र र सूचकहरू

६. विषयगत क्षेत्र र सूचकहरू

पोषण मैत्री स्थानीय शासन अबलम्बनका लागि स्थानीय तह र वार्ड घोषणा कार्यविधि २०८१ को कार्यान्वयनका लागि विषयगत क्षेत्र देहाय बमोजिम हुनेछन:

१. स्वस्थ
२. शिक्षा
३. महिला तथा बालबालिका
४. कृषि विकास
५. पशुपन्छी
६. खानेपानी तथा सरसफाई
७. शासकीय प्रबन्ध

७. मुल्याङ्कनका सूचकहरू

संघीय सरकारको पोषणमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन कार्यविधि २०८० मा उल्लेख भएका सूचक जम्मा ३४ सहित यस कार्यविधिको दफा अनुसारका विषयगत क्षेत्र अन्तर्गतका सूचकहरू अनुसूची बमोजिम मुल्याङ्कनका सूचकहरू रहनेछन् । संघीय सरकारले जारी गरेको कार्यविधि २०८० मा उल्लेख भएका सूचकहरूका साथै स्थानीय परिवेशका आधारमा विभिन्न विषयगत क्षेत्रमा ३१ वटा सूचकहरू थप गरी सूचकहरूको स्थानीयकरण गरिएको छ । यसरी स्थानीयकरण थप गरीएका क्षेत्रगत सूचकहरूको संख्या निम्नानुसार रहेका छन् ।

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्र	सूचकहरूको संख्या
१	स्वास्थ्य	७
२	शिक्षा	५
३	महिला तथा बालबालिका	२
४	खानेपानी तथा सरसफाई	६
५	पशु सेवा	१
६	कृषि विकास	२
७	शासकीय प्रबन्ध	८
जम्मा		३१

८. क्षेत्रगत सूचक निर्धारण र विश्लेषण खाका

क्र.सं.	सूचकहरू	अपेक्षित जनसंख्या	हालको अवस्था	न्यूनतम लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरू	क्षेत्रगत जिम्मेवारी
१	विषयगत क्षेत्र					
१.१						
१.२						

परिच्छेद : ४

पोषणमैत्री स्थानीय शासनको कार्यान्वयन

९. पोषणमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयनका लागि अवलम्बन गर्नुपर्ने रणनीतिहरू

- (क) अवस्था विश्लेषण र सचेतीकरण
- (ख) आन्तरीकरण
- (ग) प्रचार प्रसार
- (घ) क्षमता विकास
- (ङ) लक्षित कार्यक्रम तथा अभियान सञ्चालन
- (च) समन्वय तथा सहकार्य
- (छ) अनुगमन तथा मुल्याङ्कन
- (ज) स्रोतको सुनिश्चिता र दिगोपना

१०. पोषणमैत्री स्थानीय शासन वार्ड घोषणाको प्रक्रिया

- पालिका स्तरीय पोषण तथा खाद्य सुरक्षा निर्देशकको बैठक, कार्य पालिकाको निर्णय हुदै गाउँ समावाट पोषण मैत्री स्थानीय शासन अवलम्बन गर्ने निर्णय ।
- पोषण सुधारको लागि सामुहिक प्रतिबद्धता र तहगत समितिहरूको निर्णय ।
- पोषण सम्बेदनशिल र पोषण लक्षित क्रियाकलाप सहित घोषणाको कार्य योजना बनाई यस्को कार्यान्वयन ।
- बहुक्षेत्रीय पोषण योजना र पोषण मैत्री स्थानीय शासन अवधारणा सम्बन्धी विभिन्न तहमा सम्बन्धीत सरोकारवाला र लक्षित वर्ग लाई अभिमुखिकरण ।
- क्षेत्रगत सूचकहरू निर्धारण गर्ने र सो बारे गाउँ तथा वार्ड तहमा छलफल ।
- पोषण मैत्री स्थानीय शासन वार्ड र पालिका घोषणा कार्यान्वयनका लागि दफा ११ बमोजिमका चरणगत तथा तहगत खुडकिला तय गरी पुरा गर्ने ।
- वार्ड स्तरीय पोषण तथा खाद्य सुरक्षा सहजीकरण समितिबाट निर्णय भई घोषणाका लागि कार्यपालिकामा पेश गर्ने ।
- गाउँपालिका र वार्ड स्तरीय पोषण प्रोफाइल तयार तथा अध्यावधि गर्ने ।
- पोषण मैत्री स्थानीय शासन वार्ड र पालिका घोषणा कार्यान्वयनका लागि आधार सर्वेक्षण गरेको आधारमा यसका लागि न्यूनतम लक्ष्य तय गर्ने ।
- सो सूचकहरू सम्बन्धीत विषयगत शाखाबाट प्रमाणिकरण गर्ने ।

- सम्बन्धीत गाउँपालिका तथा गाउँपालिका र वार्डले पोषण सुधारको लागि रणनीति योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने ।
- पोषण सुधारको लागि वार्ड स्तरीय पोषण तथा खाद्य सुरक्षा निर्देशक समिति र गाउँपालिका तथा गाउँपालिका स्तरीय पोषण तथा खाद्य सुरक्षा निर्देशक समिति अन्तर्गत घोषणा उप समिती गठन र सोको अभिमुखीकरण गर्ने ।
- पोषण सुधारको अवस्थाबारे सरोकारवालाहरूबाट अभियान कार्यान्वयनको अवस्थाबारे अनुगमन भएको र प्रमाणिकरण भएको सूचकहरूको आधारमा प्रतिवेदन तयार भई सो अनुसारका कुरा पूरा गर्ने ।
- पोषण मैत्री स्थानीय शासन वार्ड र पालिका घोषणाका लागि आवश्यक कार्य पूरा भए नभएको स्थलगत अनुगमन गरी सहमति प्रदान गरिदिन सम्बन्धीत माथिल्लो निकाय जिसस तथा सम्बन्धीत प्रदेश तथा संघीय मन्त्रालयलाई प्रतिवेदन सहित अनुरोध गर्ने ।
- सम्बन्धीत माथिल्लो संघ र प्रदेश तथा सम्बन्धी बाट स्थलगत अनुगमन गरी आवश्यक सुझाव दिने ।
- सामाजीक जवाफदेहिता बमोजिम सम्पन्न कार्यहरूको सामाजीक लेखापरिक्षण गरेको र गुनासो सुनाई समिति गठन गर्ने ।
- वार्ड तथा पालिकामा पोषण डेस्क, पोषण कर्नर र स्तनपान कक्षको व्यवस्था गर्ने ।
- सम्बन्धीत माथिल्लो निकाय (संघ र प्रदेश तथा सम्बन्धीत मन्त्रालय र जिसस) बाट स्थलगत अनुगमन दिएको सुझावको कार्यान्वयन गर्ने ।
- सम्बन्धीत माथिल्लो निकायले दिएको सुझावको कार्यान्वयन पश्चात अन्तिम प्रतिवेदन तयार गर्ने ।
- निश्चित कार्य योजना सहित गाउँ तथा वडा समाबाट पोषण मैत्री स्थानीय शासन वार्ड घोषणा गर्ने निर्णय गर्ने ।
- घोषणा उन्मुख पालिकाले पोषणको स्थिति पत्र र पोषण आचार संहिता प्रकाशन गरी कार्यान्वयन गरेको ।
- पोषण मैत्री स्थानीय शासन घोषणाको लागि शुरू देखि अन्तिम सम्म भए गरेका कार्यहरूको रेकर्ड गरि दस्तावेजिकरण गर्ने ।

११. पोषणमैत्री स्थानीय शासन घोषणाका चरण

चरण तथा तह	क्रियाकलापहरू
पहिलो	बहुक्षेत्रीय पोषण योजना सम्बन्धी अभिमुखीकरण र सामुहिक प्रतिबद्धता ।
दोस्रो	वडा तथा पालिका स्तरमा पोषण तथा खाद्य सुरक्षा निर्देशक तथा सहजीकरण समितिको गठन
तेस्रो	शाखागत र पालिका स्तरमा पोषण सम्पर्क व्यक्ति, डेस्क स्थापना ।

चौथो	निश्चित सूचक तथा मापदण्डका आधारमा गाँउ तथा वडा छनौट
पाचौ	पोषणको वस्तुगत विवरण संकलन, तयारी, विश्लेषण र प्रकाशन ।
छैठौ	सरोकालवालाको पहिचान, समन्वय, सन्जाल निर्माण र परिचालन ।
सातौ	बहुक्षेत्रीय पोषण योजनाको वार्षिक योजना तर्जुम, लगानीको सुनिश्चितता र योजना कार्यान्वयन र विशेष अभियान सन्चालन ।
आठौ	पोषण मैत्री स्थानीय शासन अवलम्बनका लागि पोषणमैत्री स्थानीय तह घोषणा कार्यविधि निर्माण
नवौ	पोषणको स्थिति पत्र प्रकाशन र सार्वजनिकीकरण ।
दशौ	अनुगमन, समीक्षा र मुल्यांकन ।
एघारौ	गाउँ कार्यपालिकाबाट पोषणको क्षेत्रमा लगानी गर्ने प्रतिबद्धतासहितको निर्णय
बाहौ	स्थानीय शासनको न्यूनतम सेवा सुचकहरूको विश्लेषण र प्रमाणिकरण ।
तेह्रौ	पोषणमैत्री गाउँ, वार्ड र पालिका घोषणा तथा यस्को निरन्तरता एवं दिगोपना

१२. पोषण मैत्री स्थानीय शासन घोषणाका आवश्यक दस्तावेजहरू

- १ . पोषणको वस्तुगत विवरण
- २ . पोषणमैत्री आचार संहिता
- ३ . पोषणको स्थिति पत्र
- ४ . सूचक प्राप्ति र उपलब्धी सहितको प्रतिवेदन
- ५ . विषयगत शाखाहरूले गरेको सुचक प्रमाणिकरण विवरण
- ६ . गाउँपालिका, जिससर प्रदेश समितिको स्थलगत अनुगमनको प्रतिवेदन
- ७ . बहुक्षेत्रीय पोषण योजनाको वार्षिक योजना
- ८ . विभिन्न प्रतिबद्धताहरू, कार्यविधि, बैठक निर्णय, नितिहरू
- ९ . पोषणमैत्री स्थानीय शासन घोषणाका लागि गरिएका पत्रचारहरू, पम्पलेट, ब्रोसरहरू
- १० . पोषणमैत्री स्थानीय शासन पश्चात दिगोपाना र निरन्तरताको लागि रणनीतिक योजना

परिच्छेद : ५

संस्थागत व्यवस्था र तहगत जिम्मेवारी

१३. संस्थागत व्यवस्था:

पोषणमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन गर्नको लागि बहुक्षेत्रीय पोषण योजना तेस्रो अन्तरगत गठन भएको देहायका समितिले पोषणमैत्री स्थानीय शासन अन्तरगत अवस्था विश्लेषण सहित कार्य योजना निर्माण र स्वीकृत गर्ने, स्रोतको सुनिश्चितता, विभिन्न निकायहरूको परिचालन, समन्वय र सम्पर्क, विभिन्न अभियानहरू सञ्चालन, अनुगमन तथा समीक्षा र घोषणाको लागि सिफारिस सहित आवश्यक प्रबन्ध गर्नेछ ।

- (क) गाँउपालिका स्तरीय पोषण तथा खाद्य सुरक्षा निर्देशक समिति
- (ख) वडा स्तरीय पोषण तथा खाद्य सुरक्षा सहजीकरण समिति

१४. पोषण मैत्री स्थानीय शासन घोषणाका लागि विभिन्न तहहरूको भूमिका र जिम्मेवारीहरू

क. वार्ड समिति तथा कार्यालयको भूमिका तथा जिम्मेवारी

- हरेक सुचकका आधारमा शुरूको अवस्था र अन्तिम अवस्थाको सुचना तुलनात्मक रूपमा राख्ने ।
- विभिन्न समिति, उपसमिति कार्यटोली बनाई कामको जिम्मेवारी बाँडफाँड गर्ने ।
- पोषण डेस्क, पोषण कर्नर स्थापना गर्ने ।
- विभिन्न गतिविधिका चित्र, फलेक्स र सफलताका कथा तयार गर्ने ।
- पोषण सम्बन्धी वालपेन्टीड र होडिड बोर्डहरू राख्ने ।
- पोषण मैत्री अभियानका बारेमा सबैलाई जानकारी गराउने, प्रचार प्रसार गर्ने ।
- बहुक्षेत्रीय पोषण योजना अन्तर्गतका क्रियाकलापहरू कार्यान्वयन गराउने ।
- पोषण मैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी वार्डको प्रस्तुतीहरू तयार गर्ने ।
- घोषणाको आवश्यक प्रबन्ध मिलाउने ।

ख. गाउँ पालिका स्तरीय समिति तथा कार्यालयको भूमिका तथा जिम्मेवारी:

- नीतिगत पैरवी : पोषण मैत्री स्थानीय शासन पद्धतिलाई गाउँपालिकाको नीति, संरचना र कार्य प्रक्रियामा मुलप्रवाहीकरण गर्ने ।
- योजना तर्जुमा : योजना, बजेट, कार्यान्वयन, नक्साकन, वार्ड र बस्ती छनौट ।
- समन्वय तथा सहजीकरण : सरकारी तथा गैसससंग सम्पर्क, परिचालन, बैठक, समिति गठन ।
- अनुगमन तथा मुल्याकन नियमिति बैठक : संयुक्त अनुगमन, प्रगति समिक्षा, सूचना व्यवस्थापन, पृष्ठपोषण, अनुगमन र मुल्याकन ।
- समिक्षा तथा विश्लेषण : स्थिति पत्र प्रकाशन, नियमित क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयन, प्रगति समिक्षा, पालिका स्तरीय बैठक, कम्जोर सुचक पुरा गर्ने थप स्रोत परिचालन र वार्डलाई आवश्यक सहयोग र सहजीकरण ।
- क्षमता विकास : सबै बिषयगत क्षेत्र र सरोकारवालाको क्षमता विकास, परिचालन, सन्जाल गठन र संस्थागत विकास ।

ग. जिल्ला समन्वय समिति तथा कार्यालयको भूमिका तथा जिम्मेवारी:

- हरेक सुचकका आधारमा शुरूको अवस्था र अन्तिम अवस्थाको सुचना तुलनात्मक रूपमा विश्लेषण गरी आवश्यक सुझाव दिने ।
- स्थलगत अनुगमन तथा मुल्याकन गर्ने ।

- आवश्यक सहजकिरण र सहयोग गर्ने ।
- पालिका, प्रदेश र संघ बिच समन्वयको भूमिका निर्वाह गर्ने ।
- पोषण मैत्री स्थानीय शासन वडा घोषणाका लागि सिफारिस गर्ने ।
- पोषणको क्षेत्रमा काम गर्ने संघ संस्थाहरूको परिचालनका लागि समन्वय गर्ने ।
- पोषण मैत्री स्थानीय शासन घोषणाका लागि प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउने ।
- जिल्ला स्तरीय बैठकको आयोजना गर्ने र जिल्ला स्थित कार्यालयहरूको परिचालनका लागि समन्वय गर्ने ।

घ. संघ तथा प्रदेशको भूमिका तथा जिम्मेवारी

- पोषण मैत्री स्थानीय शासनको अवधारणा, रणनीति, निर्देशिकाहरूको विकास गर्ने ।
- बहुक्षेत्रीय पोषण योजना अर्न्तगतका क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयनका लागि क्षेत्रगत बजेट विनियोजन गर्ने ।
- विभिन्न क्षमता विकासका कार्यहरू गर्ने ।
- संघ तथा प्रदेश स्तरीय समितिहरूको गठन, पुर्नगठन र नियमित बैठक र परिचालन ।
- विभिन्न दातृ निकाय, विषयगत मन्त्रालय, नागरिक समाज, पत्रकार, सांसद आदि निकायहरू संग समन्वय गर्ने र स्रोतको सुनिश्चितता गर्ने ।
- पोषण मैत्री स्थानीय शासन घोषणाका लागि सिफारिस गर्ने ।
- अनुगमन तथा मुल्यांकन गर्ने ।
- आवश्यक सहजकिरण र प्राविधिक सहयोग गर्ने ।

परिच्छेद : ६

पोषणमैत्री स्थानीय तह र वडा घोषणा

१५. सूचक हासिल र घोषणा:

१. पोषणमैत्री स्थानीय तह र वडा घोषणाका लागि अनुसूची १ र २ बमोजिमका सूचकहरू हासिल भएको हुनुपर्ने छ ।
२. पोषणमैत्री स्थानीय तह घोषणाको लागि प्रदेशस्तरी समिति र वडा घोषणाका लागि जिल्ला स्तरीय समितिबाट स्थलगत अनुगमन भई कार्यविधि अनुसार तोकिएको सबै सूचकहरू पुरा भए नभएको सिफारिस भएको हुनुपर्ने छ ।
३. यस कार्यविधि अनुसार सबै वडालाई पोषणमैत्री वडा घोषणा गरिसकेपछि मात्र पोषणमैत्री गाउँपालिका घोषणा गर्नुपर्नेछ ।
४. गाउँपालिकाको वडा पोषणमैत्री घोषणा भएको जानकारी जिल्ला समन्वयन समिति र प्रदेश सरकारलाई दिनुपर्नेछ ।
५. गाउँपालिका पोषणमैत्री घोषणा भएको जानकारी जिल्ला समन्वयन समिति, प्रदेश सरकार र संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयलाई दिनुपर्नेछ ।

१६. कार्यविधिको संशोधन:

यस कार्यविधिमा कुनै संशोधन गर्नु परेमा यस गाउँपालिकाले आवश्यकता अनुसार आवश्यक प्रक्रिया पुरा गरी संशोधन तथा परिमार्जन गर्न सक्नेछ ।

१७. बाधा अड्काउ फुकाउन सक्ने:

यस कार्यविधिको कार्यान्वयनका सन्दर्भमा कुनै बाधा उत्पन्न भएमा पालिका स्तरीय पोषण तथा खाद्य सुरक्षा निर्देशक समितिको बैठकको सिफारिसमा कार्यपालिकाको बैठकले त्यस्तो बाधा अड्काउ फुकाउन सक्नेछ ।

१८. स्पष्टीकरण तथा बचाउ :

यो कार्यविधि, यस्का प्राब्धानहरू र बुदाहरू संघ र प्रदेश अन्तर्गतको कार्यविधिसंग बाझिने छैनन । यदि बाझिएको हकमा बाझिएका प्राब्धानहरू स्वतः खारेज भएको मानिनेछ । यो कार्यविधि लागु हुन भन्दा अगाडी पोषणमैत्री स्थानीय शासनका लागि भए गरेका सम्पूर्ण कार्यहरू यसै कार्यविधि अनुसार भएको मानिनेछ ।

१९. पुरस्कार तथा सम्मान :

घोषणा कार्यमा सहयोग, सहजीकरण गर्ने विभिन्न व्यक्ति, कार्यालय, निकाय र संघ संस्थाहरूलाई सम्मान गर्न सकिनेछ । यस्का साथै यस कार्यविधि अनुसार वार्ड घोषणमा पहिलो घोषणा गर्ने वार्डलाई पुरस्कार प्रदान गरिनेछ । त्यसै गरी दोस्रो, तेस्रो, चौथो, पाचौं, छैठौं हुने वार्डलाई कमशः मुल्यांकनका आधारमा पुरस्कार प्रदान गरिनेछ ।

२०. अनुसूचीहरूको प्रयोग : कार्यविधिको कार्यान्वयन गरी वडा तथा स्थानीय तह घोषणा गर्न यस कार्यविधि अन्तरगतका अनुसूची १ देखि ९ सम्मको प्रयोग गर्नुपर्नेछ ।

२१. अनुसूचीहरू :

अनुसूची १

(दफा ७, ८ र १५ संग सम्बन्धित)

पोषणमैत्री स्थानीय शासन अन्तर्गत पोषणमैत्री स्थानीय तह र वार्ड घोषणाको लागि तयार गरिएको

क्षेत्रगत सूचकहरू र न्यूनतम लक्ष्य

सिँजा गाउँपालिका, नराकोट, जुम्ला ।

बहुक्षेत्रीय पोषण योजना

पोषणमैत्री स्थानीय शासनको लागि तयार गरिएको सूचकहरू र न्यूनतम लक्ष्य

क्र.स.	सूचकहरू	लक्षित जनसंख्या	आधार अवस्था	न्यूनतम लक्ष्य	प्रगतिको अवस्था	पुस्त्याईका आधारहरू तथा सूचनाका स्रोत
१	बिषयगत क्षेत्र : स्वास्थ्य					
१.१	गर्भवती महिलाले टिडि खोप पाएको प्रतिशत			९०		
१.२	सुत्केरी तथा गर्भावस्थामा थप खाना खाने गरेको प्रतिशत			८०		
१.३	पोसिलो पिठो बितरण गरेको गर्भवति महिलाहरूको प्रतिशत			९०		
१.४	पोसिलो पिठो बितरण गरेको सुत्केरी महिलाहरूको प्रतिशत			९०		
१.५	पोसिलो पिठो बितरण गरेको ६ देखि २४ महिनाका बालबालिकाको प्रतिशत			९०		
१.६	आयोडिनयुक्त नुन खाने घरधुरी प्रतिशत			९०		
१.७	स्वास्थ्य आमा समूहहरूको बैठकमा नियमित सहभागिता हुने सुनौला हजार दिनका आमाहरूको प्रतिशत			८०		
२	बिषयगत क्षेत्र : शिक्षा					
२.१	माध्यमिक तहको विद्यालयमा बालविवाह, छाउपडी प्रथा विरुद्धको अभियान, सडकनाटक, वादविवाद, हाजिरीजवाफ जस्ता पोषण संवेदनशिल अतिरिक्त क्रियाकलापहरू संचालन			भएको		
२.२	प्रारम्भिक बालविकास संचालन भएका आधारभुत तहका विद्यालयको प्रतिशत			५०		

क्र.स.	सूचकहरू	लक्षित जनसंख्या	आधार अवस्था	न्युनतम लक्ष्य	प्रगतिको अवस्था	पुस्त्याईका आधारहरू तथा सूचनाका स्रोत
२.३	पोषण सम्बन्धी प्रदर्शनी स्थलको व्यवस्था भएको विद्यालयहरू			५०		
२.४	जंक फुड निषेधित भएको विद्यालय प्रतिशत			८०		
२.५	विद्यालय व्यवस्थापन समिति, अभिभावक शिक्षक संघको बैठकमा पोषण सम्बन्धी विषयवस्तु छलफल भई निर्णय भए नभएको			भएको हुनुपर्ने		
३	विषयगत क्षेत्र: महिला तथा बालबालिका					
३.१	महिला सहकारी वा समुहमा आवद्ध सुनौला हजार दिनका महिलाहरूको प्रतिशत			७५		
३.२	धामी झाक्री र पुजारीहरूलाई सामाजिक कुरीती र छाउपडी प्रथाका बारेमा सचेतिकरण भएको नभएको			भएको		
४.	विषयगत क्षेत्र : खानेपानी तथा सरसफाई					
४.१	सामुदायिक खानेपानीको गुणस्तर परिक्षण भएको			भएको हुनुपर्ने		
४.२	wash corner स्थापना गरिएका विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाको प्रतिशत			८०		
४.३	फोहोर पानी पुनःप्रयोग गरी जुठ्लो सुधार भएको सुनौला हजार दिनका घरपरिवारको प्रतिशत			७०		
४.४	धुवाँ रहित चुलो तथा भान्साको व्यवस्थापन(ग्याँस, इयाल भएको)			६०		
४.५	फोहर फाल्ने खाल्डो भएका घरधुरीको प्रतिशत			९०		
४.६	भाडा सुकाउने च्याड, र मोरी (हात धुने स्थान) भएका घरधुरीको प्रतिशत			८०		
५.	विषयगत क्षेत्र : कृषि विकास					

क्र.स.	सूचकहरू	लक्षित जनसंख्या	आधार अवस्था	न्युनतम लक्ष्य	प्रगतिको अवस्था	पुस्त्याईका आधारहरू तथा सूचनाका स्रोत
५.१	करेसाबारी स्थापना सम्बन्धी तालिम लिएको सुनौला हजार दिनका घरपरिवार प्रतिशत			९०		
५.२	करेसाबारी स्थापना भएको सुनौला हजार दिनका घरपरिवार संख्या प्रतिशत			९०		
६.	बिषयगत क्षेत्र : पशु सेवा					
६.१	व्यवस्थित पशुपंक्षी पालन सम्बन्धी अभिमुखिकरण वा तालिम लिएको सुनौला हजार दिनका घरपरिवार प्रतिशत			८०		
७.	बिषयगत क्षेत्र : स्थानीय निकाय तथा सुशासन					
७.१	पोषण तथा खाद्य सुरक्षा निर्देशक समिति गठन (स्थानीय तह)			भएको हुनुपर्ने		
७.२	पोषण तथा खाद्य सुरक्षा सहजिकरण समिति गठन (वडा तह)			भएको हुनुपर्ने		
७.३	स्थानीय तहमा पोषण तथा खाद्य सुरक्षासम्बन्धी कार्यक्रमहरूको योजना तथा कार्यान्वयनको संयोजन गर्न कार्यपालिका सदस्यलाई संयोजक तोके नतोकेको			भएको हुनुपर्ने		
७.४	विषयगत शाखाहरूबाट पोषण तथा खाद्य सुरक्षासम्बन्धी कार्यक्रमहरूको सम्पर्क व्यक्ति तोकिएको नतोकिएको			भएको हुनुपर्ने		
७.५	स्थानीय तहको पोषण तथा खाद्य सुरक्षा नीति तर्जुमा भए नभएको			भएको हुनुपर्ने		
७.६	स्थानीय तहको पोषण पार्श्वचित्र तयार भए नभएको			भएको हुनुपर्ने		
७.७	पोषण सम्बन्धी सूचना स्थानीय रेडियो तथा होर्डिडबोर्डमार्फत सम्प्रेषण भए नभएको			भएको हुनुपर्ने		
७.८	पालिकाबाट नियमित अनुगमन भए नभएको			भएको हुनुपर्ने		

अनुसूची २ : (दफा ७, ८ र १५ संग सम्बन्धित)
संघीय कार्यविधि २०८० अनुसारका सूचकहरू
पोषणमैत्री स्थानीय शासन मूल्याङ्कनका सूचकहरू

सि.नं.	सूचक नं.	सूचक	अवस्था	पुष्ट्याईका आधार
स्वास्थ्य				
१	११.	पोषणमैत्री स्वास्थ्य संस्थाको प्रतिशत	१००%	पोषणमैत्री स्वास्थ्य संस्था कार्यान्वयन निर्देशिका, २०७९ बमोजिम सूचक पुरा भएको, एकीकृत स्वास्थ्य सूचना व्यवस्थापन प्रणाली (IHMS) एवं स्थानीय तहको प्रतिवेदन
शिक्षा				
२	२१.	चार वर्ष उमेर पुगेका बालबालिका मध्ये प्रारम्भिक बालविकास कक्षामा भर्ना भएका बालबालिकाको प्रतिशत	१००%	शिक्षा शाखाको प्रतिवेदन
३	२२.	प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रमा भएका सहजकर्ताहरू मध्ये पोषण सम्बन्धी अभिमुखीकरण / तालिम प्राप्त गरेका सहजकर्ताहरूको प्रतिशत	१००%	शिक्षा शाखाको प्रतिवेदन
४	२३.	आधारभूत शिक्षा १) देखि कक्षा ८ सम्म (पुरा गर्ने बालबालिकाको प्रतिशत	१००%	शिक्षा शाखाको प्रतिवेदन
५	२४.	स्थानीय तहले बनाएको स्थानीय पाठ्यक्रममा पोषण तथा बाल अधिकार सम्बन्धी विषय समावेश	गरेको	शिक्षा शाखाको प्रतिवेदन
६	२५.	विद्यालय दिवा खाजामा स्थानीय स्तरमा उपलब्ध पोषणयुक्त खाद्यवस्तुको प्रयोग गर्ने विद्यालयको प्रतिशत	≥९०%	शिक्षा शाखाको प्रतिवेदन

सि.नं.	सूचक नं.	सूचक	अवस्था	पुष्ट्याङ्क आधार
७	२६.	विद्यालय व्यवस्थापन समिति, अभिभावक-शिक्षक-विद्यार्थी लगायत सरोकारवालको सहभागितामा पोषण दिवस/सप्ताह मनाउने विद्यालयको प्रतिशत	$\geq 90\%$	शिक्षा शाखाको प्रतिवेदन
महिला तथा बालबालिका				
८	३१.	न्यायिक समिति, प्रहरी, एकद्वार संकट व्यवस्थापन केन्द्रमा दर्ता भएका लैङ्गिक हिंसाका घटनामध्ये फछ्यौट भएका घटनाको प्रतिशत	$\leq 50\%$	प्रहरी र एकद्वार संकट व्यवस्थापन केन्द्रको प्रतिवेदन, न्यायिक समितिको प्रतिवेदन
९	३२.	महिनावारी हुँदा स्वास्थ्य र सुरक्षाको दृष्टिकोणले जोखिमयुक्त स्थानमा राखे घरधुरीको प्रतिशत	०	स्थानीय तहको प्रतिवेदन
१०	३३.	२० वर्ष उमेर नपुग्दै बच्चा जन्माउने महिलाको संख्या	०	स्वास्थ्य संस्थाको प्रतिवेदन, वडा समितिको प्रतिवेदन
११	३४.	सुनौला हजार दिनका घरपरिवारका सासू/बुहारी वा श्रीमान/श्रीमती बीच पोषण सम्बन्धी अनुशिक्षण भएका वडाको प्रतिशत	१००%	स्थानीय तहको वार्षिक प्रतिवेदन
१२	३५.	वडामा गठन भएका युवा/बालसञ्जालका सदस्यलाई पोषण सम्बन्धी अभिमुखीकरण गरिएका वडाको प्रतिशत	$\leq 90\%$	स्थानीय तहको प्रतिवेदन
खानेपानी तथा सरसफाई				
१३	४१.	आधारभूत खानेपानी सेवा उपलब्ध भएका घरधुरीको प्रतिशत	१००%	NWASHS स्थानीय तहको वार्षिक प्रतिवेदन
१४	४२.	आधारभूत सरसफाई सेवा उपलब्ध भएका घरधुरीको प्रतिशत	१००%	NWASHS स्थानीय तहको वार्षिक प्रतिवेदन
१५	४३.	शौचालय गएपछि, बालबालिकाको दिशा धोएपछि, खाना खानु अघि, बालबालिकाकालाई दूध खुवाउनु अघि, फोहोर चलाएपछि साबुनपानीले हातधुने परिपाटीको विकास भएको घरधुरीको प्रतिशत	१००%	स्थानीय तहको वार्षिक प्रतिवेदन

सि.नं.	सूचक नं.	सूचक	अवस्था	पुष्ट्याईका आधार
१६	४४.	आधारभूत खानेपानी सेवा उपलब्ध भएका संस्थाको प्रतिशत	१००%	NWASHS स्थानीय तहको वार्षिक प्रतिवेदन
१७	४५.	आधारभूत सरसफाई सेवा उपलब्ध भएका संस्थाको प्रतिशत	१००%	NWASHS स्थानीय तहको वार्षिक प्रतिवेदन
कृषि विकास				
१८	५१.	करेसावारी भएका घरधुरी मध्ये सागसब्जी, तरकारी तथा फलफूल उत्पादन गरेका घरपरिवारको प्रतिशत	$\leq ५०\%$	नमूना घर परिवार सर्वेक्षण प्रतिवेदन र बजार अनुगमन प्रतिवेदन
१९	५२.	अन्न, सागसब्जी, गोडागुडी, फलफूल लगायतका खानाको नियमित उपभोग गर्ने घरधुरीको प्रतिशत	$\leq ५०\%$	नमूना घर परिवार सर्वेक्षण प्रतिवेदन
२०	५३.	स्थानीयस्तरमा पाईने रैथाने वाली प्रवर्द्धन सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन	भएको	कृषि विकास शाखाको प्रतिवेदन
२१	५४.	खाद्य स्वच्छता र गुणस्तर परिक्षण (Food hygiene and quality testing) को बजार अनुगमन भएको पटक)वार्षिक(	≥ ३	अनुगमन प्रतिवेदन
पशुपन्छी विकास				
२२	६१.	व्यवस्थित पशुपंक्षी पालन गरी उपभोग गर्ने कृषक घरपरिवारको प्रतिशत	$\geq ५०\%$	पशुविकास शाखाको प्रतिवेदन
२३	६२.	दूध जन्य पदार्थहरु (दूध), दही, घिउ, पनीर, चीज(, अण्डा तथा मासुजन्य माछा) /मासु (नियमित उपभोग गर्ने घरपरिवारको प्रतिशत	$\leq ५०\%$	नमूना घर परिवार सर्वेक्षण प्रतिवेदन , पशुविकास शाखाको प्रतिवेदन
२४	६३.	पशुजन्य खाद्यवस्तु प्रतिव्यक्ति)वार्षिक दूध ९१ लि., मासु १४ केजी., अण्डा १५० वटा (उपलब्धता भएको परिवारको प्रतिशत	$\geq ९०\%$	नमूना घर परिवार सर्वेक्षण प्रतिवेदन , पशुविकास शाखाको प्रतिवेदन
शासकीय प्रबन्ध				
२५	७१.	गाउँ/नगरपालिका स्तरीय पोषण तथा खाद्य सुरक्षा निर्देशक समितिको बैठकको संख्या	≥ २	बैठकको निर्णय पुस्तिका

सि.नं.	सूचक नं.	सूचक	अवस्था	पुष्ट्याइँका आधार
२६	७२.	वडास्तरीय पोषण तथा खाद्य सुरक्षा सहजीकरण समितिको बैठकको संख्या	≤२	बैठकको निर्णय पुस्तिका
२७	७३.	स्थानीय तहको आवधिक योजना तथा वार्षिक कार्यक्रममा बहुक्षेत्रीय पोषण योजना अनुसारका कार्यक्रम समावेश	भएको	वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम
२८	७४.	गाउँ/नगरपालिकाले अनुदान तथा आन्तरिक आयबाट पोषण कार्यक्रमका लागि बजेट विनियोजन	गरेको	वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम
२९	७५.	पोषण सम्बन्धी कार्यक्रमको समन्वय र सहजीकरण गर्न बहुक्षेत्रीय पोषण योजनाले गरेको व्यवस्था बमोजिमको सचिवालयको क्रियाशीलता	रहेको	स्थानीय तहको प्रतिवेदन
३०	७६.	स्थानीय तहको पोषण पार्श्वचित्र तयार गरी नियमित अद्यावधिक	गरेको	अद्यावधिक पार्श्वचित्र
३१	७७.	स्थानीय तहमा पोषण कर्नरको स्थापना	भएको	पोषण कर्नर स्थापना भएको
३२	७८.	गाउँ/नगर कार्यापालिकामा छुट्टै स्तनपान कक्षको व्यवस्था	भएको	पोषण तथा खाद्य सुरक्षा निर्देशक समितिको अनुगमन प्रतिवेदन
३३	७९.	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन योजनामा विपद् पूर्व र विपद् पश्चात गरिने पोषण केन्द्रित पूर्व तयारीको योजना समावेश	भएको	विपद् व्यवस्थापन योजना
३४	७१०.	बाल पोषण भत्ता वितरणको समयमा बालपोषणको महत्व र उच्चतम सदुपयोग सम्बन्धी सचेतना/अभिमुखीकरण पाउने अभिभावकको प्रतिशत	≤९०%	अभिमुखीकरण प्रतिवेदन

(स्वास्थ्य मन्त्रालयको पोषणमैत्री स्वास्थ्य संस्था कार्यान्वयन निर्देशिका, २०७९ को दफा ९.१ सँग सम्बन्धित)

पोषणमैत्री स्वास्थ्य संस्थाका सूचकहरू

सूचक नं.	सूचक	अवस्था	अंक
१	गर्भवती महिलाले कम्तिमा ८ पटक पूर्व प्रसूति जाँच गरेको प्रतिशत	>९०	१
		८०९०-	०५.
		<८०	०
२	गर्भवती महिलाले कम्तिमा ३ पटक उत्तर प्रसूति जाँच गरेको प्रतिशत	>९०	१
		८०९०-	०५.
		<८०	०
३	गर्भवती महिलाले गर्भ अवधिभर १८० चक्कि आइरन फोलिक एसिड चक्कि खाएको प्रतिशत	>९०	१
		८०९०-	०५.
		<८०	०
४	स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी गराएका महिलाहरूको प्रतिशत	>९०	१
		८०९०-	०५.
		<८०	०
५	स्वास्थ्य संस्थामा जन्म भएका बालबालिका मध्ये जन्मेको १ घण्टाभित्र स्तनपान सुरुवात गर्ने शिशुको प्रतिशत	>९०	१
		८०९०-	०५.
		<८०	०
६	६ देखि ५९ महिनाका बालकालिकाले वर्षमा दुई पटक भिटामिन ए क्याप्सुल पाएको प्रतिशत	>९०	१
		८०९०-	०५.
		<८०	०
७	१२ देखि ५९ महिनाका बालकालिकाहरूले वर्षमा दुई पटक जुकाको औषधी पाएको प्रतिशत	>९०	१
		८०९०-	०५.
		<८०	०
८	२४ महिनासम्मका बालकालिकाले नियमित वृद्धि अनुगमन गरेको औसत पटक	>१८	१
		१५१८-	०५.
		<१८	०
९	वृद्धि अनुगमनका लागि दर्ता भएका बालबालिका मध्ये जन्मे देखि ६ महिनासम्म पूर्ण स्तनपान गराएको प्रतिशत	>९०	१
		८०९०-	०५.
		<८०	०
१०		>९०	१

	वृद्धि अनुगमनका लागि दर्ता भएका बालबालिका मध्ये ६ महिनापश्चात स्तनपानका साथै समयमै थप खानाको सुरुवात गरेको प्रतिशत	८०९०-	०५.
		<८०	०
११	वृद्धि अनुगमनका लागि दर्ता भएका बालबालिका मध्ये कम तौल भएका बालबालिकाको प्रतिशत	<५	१
		५१०-	०५.
		>१०	०
१२	कम तौलका शिशुको जन्म प्रतिशत	<५	१
		५१०-	०५.
		>१०	०
१३	पूर्ण खोपयुक्त स्वास्थ्य संस्था भएको	भएको	१
		नभएको	०
१४	पूर्ण मात्रामा (१८० स्याचेट) बालभिता पाएका बालबालिकाको प्रतिशत	>९०	१
		८०९०-	०५.
		<८०	०
१५	बालबालिकालाई झाडा पखाला लागेको बेला जिक चक्की र पुर्नजलिय झोल खुवाउने गरेको प्रतिशत	>९०	१
		८०९०-	०५.
		<८०	०
१६	२६ हप्तासम्म आईरन फोलिक एसिड चक्की पाएका किशोरीको प्रतिशत	>९०	१
		८०९०-	०५.
		<८०	०

वर्गिकरण

जम्मा प्राप्ति	अवस्था
१५ देखि १६	पोषणमैत्री घोषणाका लागि योग्य
१३ देखि १४	पोषणमैत्री उन्मुख स्वास्थ्य संस्था
१२ वा सोभन्दा कम	पोषणमैत्री उन्मुख नभएको

अनुसूची ३
(दफा ८ र ११(बाहो) संग सम्बन्धित)
पोषण मैत्री स्थानीय शासनका सुचक विश्लेषण तरिका

सिंजा गाउँपालिकाको कार्यालय
पोषणमैत्री स्थानीय शासनका सुचक विश्लेषणतरिका (निकाल्ने)

गाउँपालिकाको नाम:

वार्ड नं.

मिति:

क्र.स.	विषय तथा क्षेत्रगत सुचकहरु	रेखा मुनीको अंक	रेखा माथिको अंक	नतिजा प्रतिशतमा	कैफियत
क.	ख.	ग.	घ.	ड.	
१.	बाल विवाहको संख्यामा कमी आएको	गएको दुई (२) बर्षमा विवाह हुने महिला पुरुषको संख्या	विवाह गर्दा २० बर्ष भन्दा कम उमेर हुने महिला पुरुषको संख्या	घ/ग*१००	
२.	उदाहरण: सुचना लिएको दिन सम्म विवाह गर्नेको संख्या (महिला पुरुष जोडेर) १०० रहेछ । यस मध्ये विवाह गर्दा २० बर्ष भन्दा कम उमेर हुनेको संख्या (महिला पुरुष जोडेर) २० रहेकछ ।	१००	२०	२०	जस्तो: २० भाग १०० गुणान १०० बराबर २० प्रतिशत
				यस्तै तरिकाले सबै सुचकको अवस्था पत्ता लगाउन सकिन्छ ।	

अनुसूची ४

(दफा ८ र ११(वाहौ) संग सम्बन्धित)

पोषण मैत्री स्थानीय शासनका सुचक प्राप्तीको अवस्था विवरण

सिंजा गाउँपालिकाको कार्यालय

पोषणमैत्री स्थानीय शासनका सुचक प्राप्तीको अवस्था विवरण

क्र.स.	विवरण तथा क्षेत्रगत सुचकहरू	आधार अवस्था (Baseline)	हालको अवस्था	लक्ष्य	सुचनाको स्रोत	कैफियत
१						
२						
३						
४						

अनुसूची ५

(दफा १० (बुदा ३) संग सम्बन्धित)

पोषण मैत्री स्थानीय शासन घोषणामा रहेको वार्ड र पालिकाको संक्षिप्त कार्य योजना

सिंजा गाउँपालिकाको कार्यालय

पोषण मैत्री स्थानीय शासन घोषणामा रहेको वार्ड र पालिकाको संक्षिप्त कार्य योजना

गाउँपालिकाको नाम:

वार्ड नं.

पालिका तथा वार्डलाई कहिले सम्म घोषणा गर्ने लक्ष्य लिईएको छ ?.....

घोषणा गर्नको लागि गर्नुपर्ने मुख्य मुख्य कार्यहरू के के छन ? (अब के गर्ने, कुन सुचक वा नतिजा पुरा गर्न बाकि छ ?)					जिम्मेवारी तथा सहयोगी निकाय	कैफियत
आगामी १ महिना भित्र सम्पन्न गर्न सकिने कार्यहरू	आगामी २ महिना भित्र सम्पन्न गर्न सकिने कार्यहरू	आगामी ३ महिना भित्र सम्पन्न गर्न सकिने कार्यहरू	चालु आव को अन्त्यसम्म सम्पन्न गर्न सकिने कार्यहरू	अर्को आव मा मात्र सम्पन्न गर्न सकिने कार्यहरू		
१	१	१	१	१		

२	२	२	२	२		
३	३	३	३	३		
४	४	४	४	४		

अनुसूची ६

(दफा १५ संग सम्बन्धित)

पोषणमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन संयुक्त अनुगमन फारम

सिंजा गाउँपालिकाको कार्यालय

पोषण मैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन संयुक्त अनुगमन फारम

अनुगमन गरिएको गाउँ तथा गाउँपालिकाको:

वार्डनं.

मिति:

क्र.स.	विवरण तथा क्षेत्रगत सुचकहरू	न्यूनतम लक्ष्य पुरा भएको		सिफारिस तथा सुझाव	सुचनाको स्रोत	कैफियत
		छ	छैन			
क्षेत्र:						
१						
२						
३						
४						

सम्पादित उल्लेखनीय कार्यहरू:

राम्रा तथा उदाहरणीय सफलताहरू

अनुगमन कर्ताको राय तथा मन्तव्य

अनुगमन कर्ताको विवरण :

क्र.सं.	नाम थर	पद	कार्यालय	दस्तखत	मिति

अनुसूची ७
(दफा १२ (२) संग सम्बन्धित)

पोषण मैत्री आचार संहिता

सिंजा गाउँपालिकाको कार्यालय
पोषण मैत्री आचार संहिता

गाउँपालिकाको नाम:

गाउँपालिका, वडा कार्यालय र बिषयगत शाखाहरुको पोषणमैत्री आचार संहिता	शैक्षिक संस्थाको पोषणमैत्री आचार संहिता	परिवार र समुदायको पोषणमैत्री आचार संहिता	बालबालिकाको पोषणमैत्री आचार संहिता	कैफियत
१	१	१	१	
२	२	२	२	
३	३	३	३	
४	४	४	४	

पोषणमैत्री स्थानीय शासनको बारेमा जानकारी

१. पोषणमैत्री स्थानीय शासन भनेको के हो ।

- मानवपूजीको विकासका साथै समग्र सामाजीक एवं आर्थिक विकासमा कुपोषण अबरोधको रूपमा नरहने सुनिश्चित गर्नको लागि दीर्घ कुपोषणलाई उल्लेखनीय रूपमा न्यूनीकरण गर्ने तर्फ मुलुकलाई अग्रसर गराउने सोचका साथ बिद्यमान संघिय संरचना बमोजिम संघ, प्रदेश र स्थानीय तहहरूका नीति, संरचना, प्रणाली, कार्यप्रक्रिया र व्यवहारमा संस्थागत गर्ने शासकीय पद्धति ।
- यस पद्धतिले स्थानीय तहलाई मातृ, शिशु तथा बाल्यकालिन पोषणको स्थितिमा सुधार ल्याउन योजना तर्जुमा गर्ने, बजेट विनियोजन गर्ने, सभाबाट योजना तथा बजेट स्वीकृत गर्ने, स्वीकृत योजनाको कार्यान्वयन गर्ने, अनुगमन गर्ने, सार्वजनिक सुनाई, प्रचार प्रसार गर्ने कुरामा जोड दिन्छ ।
- सामाजीक, आर्थिक तथा मानव विकासमा प्रतिकूल प्रभाव पार्ने कुपोषणलाई न्यूनीकरण गर्न बहुक्षेत्रीय पोषण योजनालाई स्थानीय तहहरूबाट प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयन गरिनु पर्छ भन्ने सवाललाई कार्यप्रक्रिया र व्यवहारमा लागु गर्ने प्रक्रिया तथा पद्धति नै पोषण मैत्री स्थानीय शासन हो ।

२. पोषणमैत्री स्थानीय शासनको लक्ष्य

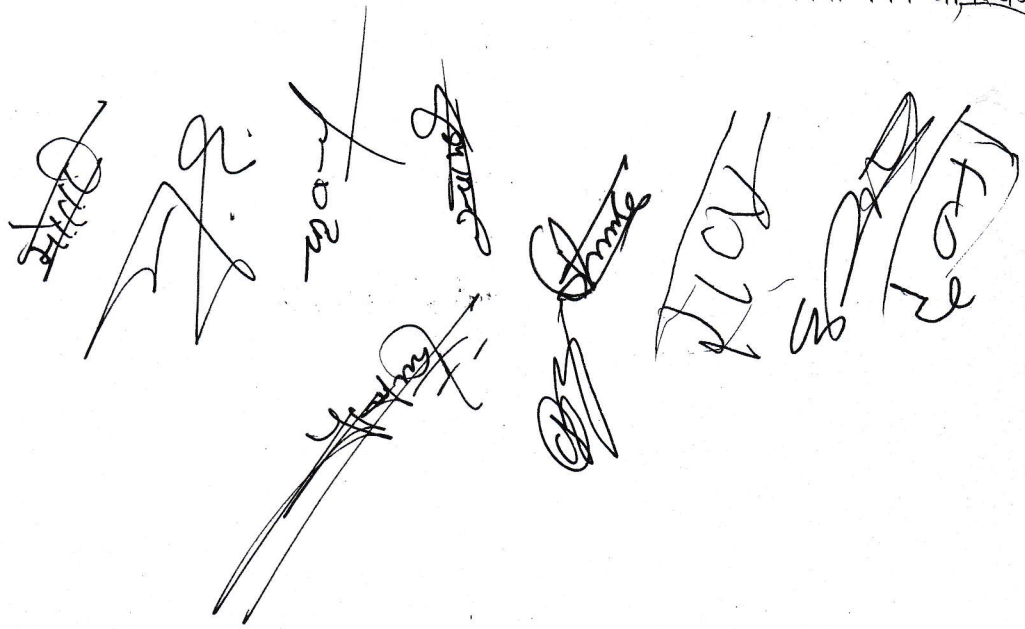
पोषण मैत्री स्थानीय शासनको प्रवर्द्धन मार्फत पोषण विशेष, पोषण संवेदनशील र सामर्थ बनाउने वातावरणसम्बन्धी कार्यक्रमहरूको विस्तार गरी पोषण सेवाको उपलब्धता र गुणस्तरमा उल्लेखनीय सुधार गरी महिला, किशोरी तथा बालबालिकाको पोषणको अवस्थामा सुधार ल्याउन र पोषण सेवाको सुनिश्चितता र दिगोपना कायम गर्नु नै पोषण मैत्री स्थानीय शासनको लक्ष्य रहेको छ ।

३. पोषणमैत्री स्थानीय शासनको उद्देश्य

- स्थानीय तहका सबै क्षेत्र र निकायहरूको नीति, संरचना, प्रणाली र कार्य सन्चालन प्रक्रियामा पोषणका सवालहरूको मुलप्रवाहीकरण गर्ने ।
- पोषण संवेदनशील सेवाहरूको पहुँच र उपभोग बढाई स्वस्थ बानी व्यवहारमा सुधार ल्याउने ।
- पोषण तथा खाद्य सुरक्षासम्बन्धी कार्यक्रमहरू एकीकृत रूपमा कार्यान्वयन गरी महिला, बालबालिका तथा किशोरीहरूको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थामा सुधार ल्याउने ।
- पोषणका सवालहरूलाई स्थानीय तहको शासन पद्धतिसँग आबद्ध गरी पोषणका सम्बन्धमा भएका स्थानीय, राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय प्रतिबद्धताहरूलाई व्यवहारमा उतार्ने ।
- तोकिएको समय भित्र स्थानीय तहलाई पोषणमैत्री स्थानीय शासन अवलम्बन गरेको स्थानीय तहको रूपमा घोषणा गर्ने ।
- स्थानीय तहमा कुपोषणको समस्यालाई निराकरण गर्ने र नियमित अभियान सञ्चालन गर्ने ।

४. पोषणमैत्री स्थानीय शासन किन ।

नेपालमा मातृ, शिशु तथा बाल्यकालिन पोषणको स्थितिमा सुधार ल्याउन नेपाल सरकार, संयुक्त राष्ट्र संघीय निकायहरू, विकास साझेदारहरू, निजी क्षेत्र र नागरिक समाजका प्रतिनिधिहरूबाट २०६९ साल असोज ४ गते प्रतिवद्धता सहितको घोषणा पत्रमा हस्ताक्षर गर्दै बहुक्षेत्रीय पोषण योजना आ. ब. २०७५।७६ देखि २०८७।८८ सम्म पहिलो, दोस्रो र तेस्रो योजनाको रूपमा कार्यान्वयन भईरहेको छ । नेपालले दिगो विकास लक्ष अनुरूप सन् २०३० सम्ममा कुपोषणलाई अन्त्य गर्ने अन्तराष्ट्रिय प्रतिवद्धता व्यक्त गरेको छ । यसका साथै विश्व स्वास्थ्य सभाले निर्धारण गरेको लक्ष्य अनुसार नेपालले सन् २०२५ को अन्त्यमा कुपोषणको दर २४ प्रतिशत पुर्याउने र नेपालले क्षेत्रीय तथा अन्तराष्ट्रिय जगतमा व्यक्त गरेका प्रतिवद्धताहरूलाई पूर्णता दिने थप प्रयास आवश्यक छ । सामाजिक, आर्थिक तथा मानव विकासमा प्रतिकूल प्रभाव पार्ने कुपोषणलाई न्यूनीकरण गर्न बहुक्षेत्रीय पोषण योजनालाई विद्यमान संघीय संरचना बमोजिम संघ, प्रदेश र स्थानीय तहहरूबाट प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयनले मात्र स्थानीय तहमा समग्र विकासको प्रतिफल निर्धारण गर्ने हुनाले स्थानीय तहको नेतृत्व मार्फत पोषणमैत्री स्थानीय शासनको कार्यान्वयनमा जोड दिईएको छ । पोषणका सवालहरूलाई स्थानीय तहको शासन पद्धतिसंग आबद्ध गरी पोषणका सम्बन्धमा भएका राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय प्रतिवद्धताहरूलाई व्यवहारमा उर्तान पोषणमैत्री स्थानीय शासनले सहयोग पुर्याउनेछ र पोषण तथा खाद्य सुरक्षाका सवाललाई मुलप्रवाहिकरण गर्न पोषणमैत्री स्थानीय शासनको कार्यान्वयन आवश्यक छ ।

The block contains several handwritten signatures and official stamps. On the left, there are two distinct signatures. In the center, there is a large, bold signature. To the right of the center, there are two more signatures, one of which is accompanied by a circular official stamp. On the far right, there is a rectangular official stamp with text inside, and a signature written over it.



पोषण सम्बन्धी पोखरा प्रतिवद्धता २०७३



२०७३ पौष २८ र २९ गते पोखरामा आयोजना गरिएको राष्ट्रिय पोषण गोष्ठीमा उपस्थित स्वास्थ्य मन्त्रालय, स्वास्थ्य सेवा विभागका सम्बद्ध पदाधिकारीहरु, ५ वटै क्षेत्रीय स्वास्थ्य निर्देशनालयका निर्देशकहरु, ७५ वटै जिल्लाका स्वास्थ्य/जनस्वास्थ्य कार्यालयका प्रमुख तथा पोषण सम्पर्क व्यक्तिहरु, संयुक्त राष्ट्र संघीय निकाय एवम् विकास साझेदार संस्था तथा नागरिक समाजका प्रतिनिधिहरुले सामूहिक रुपमा हामी गुणस्तरीय पोषण सेवालाई स्थानीय तहसम्म सर्वव्यापि पहुँचमा पुऱ्याउदै दिगो विकासका लक्ष्यहरु हासिल गर्न प्रतिवद्ध छौ।

नेपाली जनता विशेषतः मातृ, शिशु तथा बाल्यकालीन पोषण स्थितिमा सुधार ल्याउन २००४ मा राष्ट्रिय पोषण नीति तथा रणनीति कार्यान्वयनमा आए सँगै नेपाल सरकारबाट स्विकृत बहुक्षेत्रीय पोषण योजना २०६९-२०७३, राष्ट्रिय स्वास्थ्य नीति २०७१, नेपाल स्वास्थ्य क्षेत्र रणनीति २०७२-२०७७ तथा Scaling Up Nutrition, World Health Assembly 2012 लगायतका अन्तराष्ट्रिय प्रतिवद्धताहरु कार्यान्वयनमा रहेका छन्। सोही बहुक्षेत्रीय प्रतिवद्धतालाई मनन गर्दै राष्ट्रिय योजना आयोगको नेतृत्वमा स्वास्थ्यसँग सम्बन्धित पोषण योजनाहरुलाई स्वास्थ्य मन्त्रालयले आफ्ना कार्यक्रमहरु विभिन्न तहगत संरचना मार्फत सकृयतापूर्वक कार्यान्वयन गरिरहेको सन्दर्भमा ती कार्यक्रमहरुलाई क्रमबद्ध रुपमा अघि बढाउन र विभिन्न तहमा पोषणका सन्दर्भमा साझा बुझाई कायम गरी दिगो विकास लक्ष्य सहित अन्य घोषित लक्ष्यमा पुग्नका लागि आधार तय गर्न निम्न अनुसारका प्रतिवद्धता जाहेर गर्दछौ।

१. राष्ट्रिय पोषण गोष्ठी, पोखराको मूल मन्त्र “स्वस्थ सुखी र समृद्ध परिवार हाम्रो सरोकार, प्रभावकारी बहुक्षेत्रीय पोषण सेवा जनताको अधिकार” लाई मुर्त रुप दिन आ-आफ्नो कार्य क्षेत्रबाट प्रतिवद्ध छौ।
२. राष्ट्रिय योजना आयोगको संयोजन तथा समन्वयमा लागू भइरहेको बहुक्षेत्रीय पोषण योजनालाई अझ प्रभावकारी रुपमा सञ्चालन गर्नका लागि स्वास्थ्य मन्त्रालयले पोषण क्षेत्रमा सशक्त प्राविधिक नेतृत्व प्रदान गर्ने।
३. संघीय संरचनामा मुलुक उत्तम भइरहेको परिप्रेक्ष्यमा पोषणको महत्वलाई दृष्टिगत गर्दै तत्पश्चात हुने संगठनात्मक ढाँचामा केन्द्र, प्रदेश तथा स्थानीय तहहरुमा पोषणलाई समावेश गरी पोषणको मूल प्रवाहकरण गर्ने।
४. यसै आर्थिक वर्ष भित्र नेपालका ७५ जिल्लाहरुमा जिल्ला स्वास्थ्य/जनस्वास्थ्य कार्यालयमा पोषण अधिकृतहरुको व्यवस्था प्रारम्भ गरी साथै हरेक स्वास्थ्य संस्थाहरुमा पोषण सम्पर्क व्यक्ति तोकि पोषणसम्बद्ध कार्यक्रमहरुलाई प्रभावकारी ढंगले लक्षित समुदायसम्म पुऱ्याउने।
५. बहुक्षेत्रीय पोषण योजनाको दस्तावेजमा स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय अन्तरगत राष्ट्रिय पोषण केन्द्र स्थापना गर्ने प्रावधान रहेको र सो विषयमा तत्कालीन मन्त्रिपरिषदबाट निर्णय समेत भइसकेको सन्दर्भमा मुलुक संघीय ढाँचामा रुपान्तरण भइसकेको हुँदा संघीय तहमा नै पोषण सम्बन्धी एउटा सशक्त निकायको स्थापना गर्न तुरुन्तै पहल गर्ने।
६. बहुक्षेत्रीय पोषण योजनाले निर्दिष्ट गरे अनुसारका स्वास्थ्य सम्बन्धी पोषण सेवाहरुलाई स्थानीय तहसम्म समावेशि र समतामूलक सिद्धान्त अनुरूप विस्तार गर्ने। यसै आर्थिक वर्षबाट कुपोषण र खाद्य असुरक्षाको दृष्टिले अति प्रभावित जिल्लाहरुमा कुपोषण उपचार तथा व्यवस्थापन सहितको एकिकृत पोषण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
७. आगामी आर्थिक वर्ष देखि पोषण सम्बन्धी छुट्टै बजेट कोड स्थापना गरी श्रोतको परिचालन गर्न सम्बन्धित निकायहरूसँग पहल गर्ने।
८. विकास साझेदारहरुको सहयोग र योगदान प्राप्तिको ढाँचामा एकरूपता ल्याइ राष्ट्रिय पोषण प्रारूप अन्तरगत एकद्वार प्रणाली अपनाइ पोषण क्षेत्रका कार्यक्रमहरुलाई पूर्णता दिन (Complete coverage) सुनिश्चित गर्ने।
९. क्षेत्र तथा जिल्ला तहमा उपलब्ध साधन तथा श्रोतको समन्वयात्मक रुपमा अधिकतम परिचालन गरी नतिजामूलक उपलब्धी हासिल गर्ने।
१०. स्थानीय तहमा उपलब्ध श्रोत र साधनलाई उच्चतम सदुपयोग गर्ने गरी पूर्ण पोषणयुक्त घर, गाउँ, जिल्ला अभियान सञ्चालन गर्नको लागि यसै आर्थिक वर्ष भित्र कार्यविधि तयार पारी अभियान घोषणा गर्ने।